

O. Tekin Aybaş *

İslam Ülkelerinde Bilim ve Teknolojinin Gelişimi İçin Enformasyon İhtiyaçlarının Karşılanması**

ÖZ

Bilim ve teknoloji alanında yapılan çalışmalar günümüzde çok büyük aşamalara ulaşmıştır. Bu konuda yatırım yapan ülkeler aynı zamanda endüstrileşme alanında da ileri hamleler yaparak gelişmekte olan ülkeler üzerinde teknolojik ve ekonomik hegemonya kurmuşlardır. Yine aynı ülkeler, bilimsel enformasyon üretimi konusunda da ilk birkaç sırayı paylaşmaktadırlar. Bilim ve teknolojinin ülkelerin kalkınmalarında oynadığı rol tüm ülkeler tarafından kabul edilmektedir. Yine kabul edilmektedir ki, bilimsel ve teknik enformasyon, bilimsel ve teknolojik alanlarda beklenen atılımlar için önemli temel öğelerden biridir. Gelişmiş ülkelerle İslam ülkeleri arasında büyüyen enformasyon açığını yavaşlatmak ve durdurmak için bu konuda işbirliği yapmak zorunludur.

GİRİŞ

Dün romantik ve kutsal bir nesne gözüyle bakılan ay Batılı bilginlerin ve teknolojik gelişmeyi gerçekleştirmiş ülkelerin yoğun çalışmaları sonucu erişilmezliğini kaybetmiştir. Astronotlar ay yüzeyine inmişler orada incelemeler yapmışlar ve hatta oradan topladıkları taş ve toprak parçalarını dünyamıza getirmişlerdir. Ay yüzeyinde yürüyen insan sayısı bir kaç tane olmasına karşın onların serüvenlerini milyonlarca kişi çağdaş teknolojinin ortaya çıkardığı olanaklarla izlemiş ve bilimsel literatüre geçen anılarını ve buluşlarını takip edebilmişlerdir. O halde, bizzat görerek ve yaşayarak öğrenmenin yanında milyonlarca bilim adamı da kendileriyle aynı konuları paylaşan bu birkaç astronotun görüp öğrendiklerini bilimsel literatürden izlemek olanağına sahip olmuşlardır.

Binlerce insanın hayatına malolan doğal afetlerden kurtulmak için binlerce bilim adamı dünyanın değişik ülkelerinde çalışmalar yaparken onların ulaştıkları olumlu sonuçlardan milyonlarca insan yararlanmaktadır.

Gecesini gündüzüne katıp çalışan bilim adamları telefonu, telgrafı, elektriği, buhar gücünü bulup bilimsel tatmini tadarken, onların bu çaba ve buluşlarından milyarlarca insan faydalanmış ve hatta yaşamlarının son derece normal bir parçası gibi bu icatlarından çocuklarına övgü ile bahsetme ge-

* ODTÜ Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanı.

** Bu bildiri 20 - 22 Ekim 1986 tarihlerinde Malezya'da yapılan «Congress of Muslim Librarians and Information Scientists» a (Müslüman Kütüphaneciler ve Enformasyon Uzmanları Kongresi) İngilizce olarak sunulmuştur. Bildirinin hazırlanmasında 21-25 Ekim 1985 tarihlerinde İstanbul'da yapılan «Coordinating Conference on Technology» adlı Toplantıya sunulan bildirilerden büyük ölçüde yararlanılmıştır.

reğini duyamayacak kadar yaşamlarına mal etmişlerdir. Fen kitapları, bu buluşları son derece doğal gelişme ve buluşlar olarak genç nesillere aktarırken, dünyanın neresinde olursa olsun, bilim adamları mevcut buluşları daha iyiye götürmek için gece gündüz çalışmakta ve bulgularını beyaz kağıt üzerine anlamlı şekillerle yansıtip literatüre geçişine kadar hayli zaman ve para harcamaktadırlar.

Gelişmiş ülkeler bir yandan öldürücü silahlar yaparak vurucu güçlerini artırırken, bir yandan da insan yaşamını uzatmak ve yaşamı kolaylaştırmak için bilimsel araştırmalara yönelmektedirler. Bir aspirin, bir kuduz, bir çiçek aşısının bulunması insanlığı ne denli mutlu etmişse, nükleer silahların öldürücülüğü de o denli üzmüştür. İnsanoğlu, bir denge unsuru olarak mı tam bilinmez ama, iyi ve kötüyü, öldürücüyü ve kurtarıcıyı aynı anda aramaktadırlar. İyi ve kötü, öldürücü ve kurtarıcı ne olursa olsun, insanoğlu, yavaş yavaş, isteyerek ya da istemiyerek bulduklarını kağıt üzerine dökmekte ve dünyanın neresinde olursa olsun, kendileriyle aynı konuda çalışanlara ya da ilgi duyanlara bu çalışmalarını aktarmaktadırlar.

Yukarıda yapılan açıklamalara bakarak, ilk anda, bilimsel araştırmalar ve onun uygulaması olan teknolojinin, idealist bir yaklaşımla, tüm insanların doğal sahibi olduğu ve bir bütün olarak insanlığın hizmetine sunulmuş bir zenginlik olarak düşünülebilirse de esasında teknoloji, sahipleri tarafından sıkı sıkıya korunan bir güç ve zengin bir ekonomik kaynak olarak dünyada önemini korumaktadır.

Bilimsel ve teknolojik buluşlar insanlık tarihinde ve özellikle endüstri devriminden sonra çok büyük bir hızla değişmeye ve gelişmeye başlamıştır. Bu değişme ve gelişmelere paralel olarak bilim ve teknoloji alanlarında yapılan araştırma ve yayın alanında da tahminlerin çok üstünde artışlar görülmüştür.

Örneğin, 1983 yılında Amerika Birleşik Devletlerinde, «Institute of Scientific Information» tarafından 2100 dergide yapılan bir taramada, 500,000 civarında bilimsel makale yayınlandığı tespit edilmiştir. Bu gösteriyor ki, insanların ulaştıkları bilgi ve araştırma düzeyi inanılmaz bir hızla artmaktadır. Bu artışa paralel olarak bilimsel yayın sayısında her 8 ve 10 yılda bir katlanmaktadır.

ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRME ÇALIŞMALARI

Enformasyonun temelinde araştırma yatmaktadır. Araştırma ve geliştirme harcamaları için bütçelerinden yeterli parayı ayıran kuruluşlar üretimde öncülüğü, maliyette ekonomiyi sağlamakta zorluk çekmemişlerdir. Araştırma ve geliştirme sonucu bilimsel enformasyonu üreten ve bunu ürettikleri teknolojilerin her aşamasında kullanan toplumlar araştırma ve geliştirme için yaptıkları harcamaların verimli sonuçlarını ulaştıkları teknolojik düzeyle zaten kanıtlamışlardır.

Çağdaş teknoloji ve bilimsel enformasyon üretimi yolunda yapılan araştırma ve geliştirme çalışmaları endüstrileşmeyi hızlandırmış ve insangücü yaratıcılığının büyük ölçüde artmasına olanak sağlamıştır. Ne var ki, bilimsel buluşların ve teknolojik gücün akıl almaz bir hızla artmasından ül-

keler aynı oranda yararlanamamışlardır. Bunun sonucu olarak dünya ülkeleri birbirinden ayrıcalıklı iki uluslar grubuna ayrılmıştır. Bunlar :

- 1 — «Güney»li ülkeler olarak tanımlanabilen ve değişik nedenlerle endüstrileşme olgusunu tamamlayamamış, gelişmekte olan ülkeler, ve
- 2 — «Kuzey» ülkeleri olarak bilinen, bilimsel ve teknolojik gelişimin öncülüğünü yapan endüstrileşmiş ülkelerdir.

Endüstrileşmiş veya başka bir deyimle gelişmiş olan ülkelerde, araştırma ve geliştirme sonucu elde edilen bilgiler, üreticilerin en değerli ve stratejik ürünleri arasında kabul edilir. Öncülüğünü 5-6 ülkenin yaptığı ve sayısı 20'yi aşmayan bu ülkeler grubu araştırma sistemleri ve endüstriyel kapasiteleriyle teknolojik alanda gerçek bir tekel oluşturmuşlardır.

Dikkatli bakıldığında bu ülkelerin araştırma ve geliştirme için yaptıkları harcamaların, gelişmekte olan ülkelere oranla oldukça yüksek olduğu görülecektir. Daha öncede değinildiği gibi teknoloji üretimi, araştırma ve geliştirme için yapılan harcamayla orantılıdır.

Örnek olarak vermek gerekirse, bilim ve teknoloji alanında lider duruma gelmiş ülkelerin araştırma ve geliştirme yolunda yaptıkları harcamaların gayri safi milli hasıla içindeki payı % 2.5 civarındadır. Bu oran:

SSCB'de	% 3.6
Federal Almanya'da	% 2.8
A.B.D.'de	% 2.65
Japonya'da	% 2.61
Fransa'da	% 2.41 dir.

Gelişmekte olan ülkelerde ise, yukarıdaki tablonun aksine, sözkonusu oran, oldukça düşük olup, % 0.1 - 0.2 arasında değişmektedir. Bunun doğal sonucu olarak gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki teknolojik farklılık hergeçen gün sürekli olarak artmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler dünya nüfusunun % 70 ini oluşturdukları halde, dünya toplam gelirinden ancak % 30 pay almaktadırlar. Bu ülkelerin teknolojik gelişmeye katkıları ise sadece % 5 civarında bulunmaktadır.

BİLİMSEL YAYIN ÇALIŞMALARI

Araştırma ve geliştirme için yapılan harcamalara paralel olarak, bilimsel ve teknolojik alanlarda yapılan yayınlarda yine yukarıda sözü edilen gelişmiş ülkeler tarafından gerçekleştirilmektedir. Yapılan bir araştırmaya göre Birleşmiş Milletlere üye 160 ülkeden 40 tanesinin dünya bilimsel literatürüne katkısı yaklaşık % 99 dur. Geri kalan 120 ülkenin katkısı ise sadece % 1 civarındadır. Sözü edilen 40 ülke içinden ilk 10 sırayı işgal eden A.B.D., İngiltere, Federal Almanya, SSCB, Japonya, Fransa, Kanada, Hindistan, Avustralya ve İtalya'nın katkısı ise % 82.79 dur.

Endüstrileşmiş ülkeler, ileri teknolojiye dayalı endüstri sahaları ve çağdaş bilimin yeni alanlarında, gelişmekte olan ülkelere hiçbirinin kendileriyle rekabet edemeyeceği konusunda güvenlidirler. Bu ülkeler, bilimsel ve teknolojik alanlardaki güç ve yaratıcılığın kendi denetim ve tekelinde

kalacağına inanmakta ve hatta kendi aralarında kıyasıya rekabete gitmektedirler.

ENFORMASYONUN GELİŞMEDEKİ ROLÜ

John Naisbitt, enformasyon için, «yeni güç kaynağı, azınlığın elindeki para değil, çoğunluğun elindeki enformasyondur» ⁽¹⁾ demektedir. Gerçekten enformasyon, günümüzde yeni bir güç kaynağı olarak önem kazanmış, enformasyon teknolojisi de, bio-teknoloji, malzeme teknolojisi ve ulaşım teknolojisi gibi hızla gelişen teknolojilerden biri durumuna gelmiştir. Enformasyon, ister sosyal, ister ekonomik, isterse teknolojik olsun önemli bir kaynak olarak kendisini kabul ettirmiştir.

Avrupa ülkeleri, bugünkü toplumun sahip olduğu temel doğal kaynağını, petrol ya da buğday olarak değil de, gelişmiş bilim ve teknolojiye hizmet eden beyinler olarak değerlendirmektedirler. Hergeçen gün azalan doğal kaynaklara sahip Avrupa ülkeleri, artan sosyo-ekonomik problemlere çözümler bulmak amacıyla geliştirilen ulusal bilim ve teknoloji politikalarında bilimsel ve teknik enformasyon olgusunu en değerli kaynak olarak ele almakta ve her alandaki kullanıcıların hizmetine sunulmasını sağlayacak enformasyon sistemleri hazırlamak ve var olanları geliştirmek üzere plan ve programlar üzerinde çalışmaktadırlar. Bütün bu çabaların gerisinde yatan amaç, bilimsel ve teknik enformasyon alanında bağımsız ve lider olmaktır.

Gelişmiş toplumlar bugün enformasyon çağını yaşamaktadırlar. Bu toplumlar mal üreten toplumlar aşamasından çıkmış, bilgi üreten toplumlar haline gelmişlerdir. Bilgi birikimleri ile sürekli ve düzenli olarak ürettikleri yeni bilgiler sosyal ve ekonomik gelişmelerinin temeli olmuştur.

Yeni bir teknolojinin üretimi son derece pahalıdır. Özellikle bilinen bir teknolojiyi yeniden üretmeye çalışmak mevcut ve kısıtlı kaynakların gereksiz yere israfından başka birşey değildir. Bu nedenle günümüzde teknoloji transferi büyük boyutlara ulaşmış, özellikle gelişmiş ülkeler bu alanda önemli ilerlemeler kaydetmişler ve büyük kazançlar sağlamışlardır. Japon kalkınmasının temelinde de, diğer bazı faktörlerin yanı sıra, teknoloji transferindeki başarıları yatmaktadır. Teknoloji transferi ne sadece bir bilgi aktarılması ne de para ödenerek «know-how» satın-alınmak değildir. Aktarılan bilginin kullanılması, diğer bir beceriyi gerektirir. Bilgiyi kullanma becerisini topluma kazandıran, bilimsel araştırmalardır. Bu alanda oluşan tecrübeler sonuçta bir bilgi birikimi ortaya çıkarmaktadır. Bu bilginin dost ülkelere kazandırılması veya gerektiğinde sunulması yerinde olur.

Enformasyon hizmetleri açısından bağımlılık teknolojik açıdan bağımlılığın bir parçasıdır. Teknolojik bağımlılık ise sosyo-ekonomik açıdan bağımlılığın bir başka yüzüdür. Teknolojik açıdan bağımlılık bir ülkenin bilgi eksikliğinin ya da bilgiye sahip olma yetersizliklerinin kendisini somut olarak göstermesidir.

Bilimsel ve teknolojik alanda gelişmemenin bir başka ülkeye ya da ülkelere teknolojik açıdan bağımlılığı getirdiği bilinci enformasyon sistem-

1. John Naisbitt, *Megatrends*, (New York: Warner Books, 1982) 10.

lerini geliştirmeye çalışan ülkelere yerleşmiştir. Teknoloji alışverişi ya da işbirliği eşit koşullarda geliştiği sürece her iki tarafa da yarar sağlamakta, fakat taraflardan biri diğerinden üstün olduğunda diğeri ekonomik olarak da daha gelişmiş olana bağımlı olmaktadır. Bilgi üretimi, bilimsel ve teknolojik yeteneklerin gelişimi, eğitim kalitesinin yükselmesi, devamlı olarak tek taraflı gelişmektedir. Teknolojik bağımlılık daha önce de değinildiği gibi temelde bilgi bağımlılığından kaynaklanmaktadır.

Bilim ve teknoloji ancak ve ancak bu alanlardaki bilgi birikiminden ve en yeni bilgilerden en hızlı ve en kolay yollardan yararlanma olanaklarının bulunduğu ortamlarda gelişmesini gerçekleştirebilir. Bilgi eksikliği ve bilgiye ulaşamama, yani bilimsel ve teknolojik alanlarda gelişmenin temel koşullarından birinin gerçekleşmemesi bu alanlardaki gelişmeyi durma düzeyine getirir ve sonuç herkesin bildiği teknolojik yardımlara muhtaç olma durumunu doğurur. Gelişmekte olan ülkelerle gelişmiş olan ülkeler arasında teknoloji işbirliği ya da teknoloji yardımı adı altında yapılan çalışmalar temelde teknoloji bağımlılığıdır.

ENFORMASYONA ERİŞİM

Bilimsel ve teknik enformasyonun ihtiyaç duyulan her sektörde, endüstriden hizmet sektörüne, üniversitelerden araştırma merkezlerine kadar en etkili ve yararlı bir biçimde kullanılabilmesi öncelikle enformasyonun doğal bir kaynak olarak ele alınmasıyla mümkün olabilir. Bilimsel ve teknik enformasyon, elde edilmesinden ilgili kullanıcı kesime sunulmasına ve tekrar yeni bir kaynak olarak dönmek üzere geçtiği her safhada, titizlikle işlenmelidir. Enformasyonun aralıksız kullanımının sağlanması, atıl bir kaynak olmaktan çıkarılması, devamlı olarak ihtiyaç duyulan bir kaynak haline gelmesi, ulaşması gereken her noktaya ulaşabilmesi, yani enformasyonun aktif bir kaynak haline getirilebilmesi, enformasyon kaynaklarının belli sistemlere dayalı olarak toplanması, düzenlenmesi ve dağıtılması sonucunu gerçekleştirebilir. Daha açık bir deyişle, ulusal enformasyon politikalarına dayalı olarak geliştirilen enformasyon sistemleri rasyonel bir biçimde işlerliğe kavuşabilir. İslam ülkeleri kendilerini bu gereksinimden soyutlayamayacakları için, en kısa zamanda eğer mevcut değilse, ulusal enformasyon sistemlerini geliştirebilmeleri için ulusal enformasyon politikalarını ortaya çıkarmak zorundadırlar.

ENFORMASYON ALANINDA İŞBİRLİĞİNİN GEREKLİLİĞİ

Bilimsel enformasyon ve teknolojik «know-how» daki hızlı artışı izlemek tüm ülkelerin geleceği için hayati önem taşımaktadır. Ancak hiçbir ülke, diğer ülkelerin desteği ve işbirliği olmaksızın bütün gelişmeleri izleme adına ve gücüne sahip değildir. Bu nedenle, günümüz dünyasında benzer ideolojilere, çıkarlara ve kimliğe sahip ülkeler, bireysel davranmak yerine, çeşitli alanlarda işbirliği ve bütünleşme yoluna gitmektedirler. İslam Ülkeleri de, İslam Dünyasının varlığını sürdürmek ve güçlendirmek istiyorlarsa, kaynaklarını kalkınma sorunlarının çözümünde yerine göre paylaşmak, yerine göre birleştirmek durumundadırlar.

Kütüphaneciler ve enformasyon uzmanları olarak bizler de, kendimizi bu işbirliği zincirinin bir halkası olarak kabul etmek zorundayız. Yine ka-

bul etmek zorundayız ki, İslam ülkeleri bünyesinde yer alan çeşitli kuruluşlar ve değişik sektörler arasındaki enformasyon akışının devamlı, düzenli ve karşılıklı yararlar verecek şekilde sağlanması, geliştirilecek etkili işbirliği anlaşmalarının uygulanması yolunda yapılacak çalışmalara verilecek öneme geçkelecektir.

Ulusal enformasyon ihtiyaçlarının karşılanması sadece söz konusu ülke sınırları içindeki işbirliği çalışmaları ile mümkün olmayacaktır. Bilim ve teknolojiye hem çok derin ihtisaslaşma alanlarının doğduğu, hemde disiplinlerarası çalışmaların hızla arttığı günümüzde, bilim adamları ve araştırmacıların bilimsel ve teknik enformasyon ihtiyaçlarına cevap verebilmek için uluslararası enformasyon işbirliğine gidilmesi zorunludur. Günümüzde hiçbir enformasyon biriminin kendi kendine yeterli olması mümkün değildir. Yeterli mali kaynaklara sahip olursa bile, ki böyle bir durumun gerçekleşmesi mümkün değildir, enformasyon kaynaklarının, enformasyon iletişim araçlarının, kullanıcı kitlesinin ve en önemlisi kullanıcı ihtiyaçlarının çeşitliliği bunu doğal olarak önlemektedir. Farklı kaynaklardan doğan, farklı yollarla yapılan ve son derece çeşitlilik gösteren enformasyon ile yine farklı ortamlarda ve farklı ihtiyaçları olan kullanıcıların biraraya getirilmesi, ulusal ve uluslararası tüm kaynaklara ulaşabilme çabalarının başarısına bağlıdır. Bu nedenle yapılacak işbirliği çalışmalarının temel hedefi enformasyon ile ona ihtiyacı olan kullanıcıyı en kısa zamanda ve en ucuz bir biçimde biraraya getirmek olmalıdır. Bu ihtiyaç günümüzde ulusal ve uluslararası bilgi ağlarının doğmasını ve özellikle Amerika ve Avrupa'da çok çabuk bir biçimde gelişmelerini sağlamıştır. Bu başarıda işbirliği çalışmalarındaki amaçların açık ve seçik olarak belirlenmesi ve gelişmelere açık olması ile tarafların yükümlülüklerini yerine getirmeleri ve aktif rol oynamaları ilk bakışta göze çarpan önemli ilkeler olarak görülmektedir.

İSLAM ÜLKELERİ ARASI ENFORMASYON İŞBİRLİĞİ

İslam Ülkeleri, İslam Konferansı örgütüne üye 45 ülkeden oluşan grubu kapsamaktadır. İslam ve İslam olmayan ülkelerde yaşayan müslüman nüfusun toplamı, «İslam Ülkeleri Ekonomi, İstatistik ve Sosyal Araştırma ve Eğitim Merkezi'nin» 1983 yılı verilerine göre 900 milyona ulaşırken, bu nüfusun 710 milyonu İslam Konferansı Örgütü'ne üye 45 ülkede yaşamaktadır. Bu oran dünya nüfusunun yaklaşık % 20 sini oluşturmaktadır.

1982 yılı verilerine göre, İslam Ülkeleri Örgütüne üye ülkelerin Gayri Safi Milli Hasılatları 720.7 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Bu durumda, nüfus başına düşen ortalama gelirin \$ 1000'ı biraz aştığı söylenebilir. Ancak ülkeler arasındaki farklılık oldukça yüksektir. Bazı İslam Ülkelerinde, nüfus başına \$ 100 civarında olan gelir, bazılarında \$ 15.000'a kadar yükselmektedir.

Okur-yazarlık oranı da ülkeden ülkeye büyük farklılık göstermekte, % 10 ile % 70 arasında değişmektedir. En yüksek oran % 70 ile Ürdün'de görülmektedir. Toplam olarak, İslam Ülkelerindeki okur-yazarlık oranı % 38 civarında bir ortalamaya erişmektedir. İslam Ülkelerindeki üniversitelerin sayısı 223'dür. Bunların çoğunluğu Endonezya (54), Türkiye (28), Pakistan (22), İran (21) ve Mısır (15) gibi ülkelerde bulunmaktadır. Üniversite ve diğer yüksek öğretim kurumlarındaki toplam öğrenci sayısı ise 2,240,000'dir.

Bilim, teknoloji ve bunlara dayalı olarak bilimsel enformasyonun ülkelerin kalkınmasında bu denli önemli olduğu bir çağda, aynı dini inanca sahip İslam ülkelerinin her konuda olduğu gibi, enformasyon konusunda da işbirliğine gitme koşullarını araştırmak için bir araya gelmiş olması son derece sevindiricidir.

İslam ülkeleri arasında gerçekleştirilecek bir işbirliği pekçok yönden ortak özelliği bulunan ülkeler arasında verimli bir çalışma olacaktır. Temelinde karşılıklı yardımlaşma ve görüş alışverişi yatan bu çalışma dinimizin ana prensiplerinden biri olan yardımlaşma fikrini zaten temelinde taşımaktadır.

Görülüyorki, bilim ve teknolojinin önemi her geçen gün artmakta, gerek insanların günlük yaşamında, gerekse ülkelerin sosyo-ekonomik kalkınmalarında çok büyük rol oynamaktadır. O halde İslam Dünyası gelişmiş ülkelerin endüstriyel ve teknolojik baskılarını asgariye indirebilmek için bilim ve teknoloji potansiyellerini artırmak zorundadırlar. Teknoloji, gelişmiş ülke ekonomilerinin belkemiğini oluşturmaktadır. Bunu idrak eden ülkeler, doğal kaynaklarını ekonomik bir biçimde kullanmak ve halklarının refah ortamını yükseltebilmek için bilim ve teknoloji konusunda ileriye dönük plan ve programlar hazırlamaya başlamışlardır. Daha öncede belirtildiği gibi dünya gelişmiş ve gelişmemiş veya daha iyimser bir bakışla gelişmekte olan ülkeler diye ikiye ayrılmıştır. Bu sınıflandırma, endüstrileşmiş ve endüstrileşmemiş ülkeler diye de ikiye ayrılabilir. Bizleri ilgilendiren bir konudaki ayırımı da inkar etmemek yerinde olur. Bu ayırım enformasyon yönünden zengin ve enformasyon yönünden fakir ülkeler olarak belirlenebilir.

İslam Ülkelerinden gelen kütüphaneciler ve enformasyon uzmanları olarak, yukarıda yapılan sınıflandırmalarda kendimize bir yer bulmamız fazla zor değildir. Bizler maalesef, gelişmekte olan, endüstrileşme alanında batı ülkelerinden oldukça geride bulunan enformasyon fakiri ülkeleriz. İşte İslam ülkeleri olarak araştırma ve geliştirme için yaptığımız harcamaya, işte dünya bilimsel ve teknolojik literatürüne katkımız ve işte ülkelerimizin okuma yazma yüzdesi ve işte caddelerimizi dolduran yabancı arabalar, gözi açık izlediğimiz televizyon ve televizyon programları, kullandığımız fotoğraf makineleri, bilgisayarlar ve programları, ilaçlar ve hastanelerimizdeki araç ve gereçler.

Biz İslam ülkeleri olarak hep böylemi kalacağız? Hep gelişmiş ülkelerin ürettikleri teknolojilere muhtaç mı olacağız ve hep bu sözü edilen ülke uzmanlarını mı dinleyeceğiz? Bu saydığımız mecburiyetleri çok uzatmak mümkündür. Fakat İslam ülkeleri bu durumun bilincine varmış ve bütünleşme yolunda çok ileri adımlar atmışlardır. Hemen her gün radyo, televizyon ve basında İslam ülkelerinin işbirliği alanında attıkları ileri adımları duymak olağan hale gelmiştir. Bu işbirliği ve bütünleşme, endüstrileşmiş ülkelere olan bağımlılığa dün «bu kadar yetişir» demiş, yarın da, «hayır» diyecektir. Çünkü İslam ülkeleri doğal kaynaklar açısından zengindir. Çünkü İslam ülkeleri insangücü açısından zengindir. Çünkü İslam ülkeleri inanç açısından zengindir. Ne var ki, çok kısa bir sürede mucize beklemek, daha açık bir deyişle Batı ile aramızdaki açığın kısa sürede kapanacağına inanmak çok aşırı iyimserlik olur. Önemli olan, bu açığı azaltmak için endüstriyel, tek-

nolojik ve enformasyon alanındaki bağımlılığı dikkatle ve bilinçli olarak izlemektir.

Bugüne değin değişik işbirliği projeleri için biraraya gelen İslam ülkelerinin yöneticileri ve bilim adamları, teknoloji transferi, uygulanması ve geliştirilmesi, insangücü ve kurumsal gelişme ve enformasyon değişimi gibi konuların üzerinde önemle durmuşlar ve İslam Konferansı Örgütü içinde bu konularda işbirliğinin kaçınılmaz olduğunu belirtmişlerdir.

Aynı görüşü ve inancı paylaşan insanlar ve toplumlar arasında işbirliğini gerçekleştirmek daha kolaydır. Çünkü teknoloji işbirliği, çünkü enformasyon alanlarında işbirliği eşit koşullarda geliştiği sürece taraflara yarar sağlar. Aksi takdirde, yani taraflardan biri diğerinden üstün olduğunda, güçsüzün aleyhine bir durum ortaya çıkar. Bunun sonucu da işbirliğinden ziyade teknolojik, endüstriyel ve ekonomik bağımlılıktır. Son yıllarda, Batılı ülkelerle gelişmekte olan ülkeler arasındaki ilişkilerin işbirliğinden çok ekonomik çıkarlara dayandığını vurgulamak bu gerçeğe parmak basmaktır. Önemli olan bu gerçeği görebilmek ve gerekli önlemleri en kısa zamanda almaktır.

Gerek bilimsel ve teknolojik, gerekse sosyal ve ekonomik konularda enformasyon gereksinimini saptamak, bu tür bilgilere talep yaratmak ve alışverişini gerçekleştirmek bugün bu salonu dolduran meslek gurubunun asıl görevidir. Biraraya gelmeyi ve bu görevi dile getirmeyi belki bir çoğumuz düşündük, fakat ilk adımı atamadık. Bugün bu adım atıldı. Bu adımı, ileri adımların takip etmesi gerekmektedir. İleri adımlar bir bütün olarak atılmalıdır. OIC nin her üyesi aynı sorumluluğu aynı ciddiyetle üstlenmelidir.

Bu görüşün gerçekleşebilmesi için İslam Konferansı Örgütü bünyesinde dolaylı görüşler ortaya konmuş fakat doğrudan enformasyon konusunda işbirliğini planlayıp koordine edecek bir ünite kurulamamıştır. Oysa İslam Konferansı Örgütü'nün alt kuruluşlarından biri olan «İslam Bilim, Teknoloji ve Kalkınma Teşkilatı'nın» (Islamic Foundation for Science, Technology and Development) genel amaçlarından ikisi şöyledir :

«... İslam Dünyasının ve tüm insanlığın karşılaştığı sorunların çözümü konusunda bilimsel ve teknolojik alanlardaki çalışmaları, İslami ilkelere doğrultusunda desteklemek»,

«İslam Dünyası içindeki dayanışmayı sağlayacak ve bağları güçlendirecek bilimsel ve teknolojik alanlardaki işbirliğini ve koordinasyonu desteklemek»,

İslam Konferansı Örgütü'nün diğer bir kuruluşu olan «İslam Ülkeleri Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı'nın» (Islamic Educational, Scientific and Cultural Organisation) kuruluş hedeflerinden bazılarında şöyledir: «... üye ülkeler arasında eğitim, bilim ve kültürel alanlardaki araştırma projelerinde işbirliğini güçlendirmek ve İslami kültür ve eğitim sisteminin bütün alanlarına gereken önemin verilmesini sağlamak», «İslam uygarlığının özelliğini korumak için, mevcut İslami değerler çerçevesinde, üye ülkeler arasında bilimsel araştırma, uygulamalı bilimlerini geliştirme ve ileri teknoloji kullanımı alanlarında işbirliğini desteklemek».

Görüldüğü gibi, İslam Konferansı Örgütü'nün bu iki alt kuruluşu bilimsel ve teknolojik enformasyon konusunda işbirliğini öngörmekte ve desteklemektedir. Bu iki örgüt sorumlularının en kısa zamanda biraraya gelerek sürekliliği olan ve enformasyonun bütün aşamalarını ele almaya yönelik, kütüphaneci ve enformasyon uzmanlarından oluşan bir paneli yada bir daimi komiteyi İslam Konferansı Örgütü bünyesinde oluşturmaları sorunun çözümü için ilk adım olarak görülmektedir. Bu komite, yılda iki kez biraraya gelerek, başlangıçta enformasyonun altyapısı ve işbirliği plan ve programları üzerinde çalışmalı ve İslam ülkelerindeki mevcut enformasyon potansiyelinin ortaya çıkarılıp örgütlenmesini ve müşterek kullanımını sağlamalıdır. Bu çaba ve işbirliği, mevcut kaynakların daha rasyonel ve gerekli alanlarda kullanımına olanak sağlayacağı gibi, gelişmiş ülkelere olan enformasyon bağımlılığını büyük ölçüde azaltacaktır.

SONUÇ

Bugün Batı ve Kuzey ülkelerinin tekelinde bulunan bilim ve teknoloji, bir zamanlar Doğu ve Güney ülkelerinin gururla Batılı gezginlere tanıttıkları bir zenginlikti. Doğulu tıp bilgileri, matematikçiler, astronomlar ve diğerleri, bilimsel araştırma ve yayınlarıyla insanlığa hizmet etmenin zevkini yaşarken bir süre sonra üstünlüğün Batılı ülkelere geçeceğini ve bunun güçlü bir ekonomik ve teknolojik silah olarak Doğulu ve Güneyli ülkeler aleyhine kullanılacağını herhalde düşünmemişlerdi.

Dünün Doğu ve Güney dünyasında beliren yeni buluşlarla ilgili enformasyon o günlerde, gezginler kanalıyla Batı ve Kuzey ülkelerine doğru harekete geçmiş ve zamanla da el değiştirmiştir. Günümüzde gerek enformasyon kaynaklarının zenginliği, gerekse kominikasyon araçlarının çeşitliliği yeni teknolojilerin bir süre sonra el değiştirmesine, yenilenmesine ve birçok ülke tarafından duyularak öğrenilmesine ve kullanılmasına olanak sağlamaktadır. Dünün bilgi zengini İslam ülkeleri, bugünün bilgi fakirliğinden kurtulmak zorundadır. Bunun en belirgin koşulu, bilimsel, teknolojik, endüstriyel ve ekonomik alanlarda işbirliği yapmaktır. İnancımız odur ki, sözü edilen bu alanlarda amaçlanan işbirliği hedeflerine ulaşabilmenin yolu enformasyon alanlarında kurulacak işbirliği ağının güvenilirliğine, zenginliğine ve devamına bağlıdır. Burada toplanan ve aynı inancı paylaşan biz kütüphaneciler ve enformasyon uzmanları, bu ihtiyacı dile getirdik. Aynı grup olarak, İslam Konferansı Örgütü bünyesinde bu çok önemli ve gerekli işbirliğini yürütmeye hazırız.

Sözlerime son verirken yaklaşık 18 ay önce, İngiltere'nin küçük bir kasabasında ortaya atılan «İslam Ülkeleri Kütüphanecileri Kongresi» fikrinin gerçekleşmesini sağlayan Malezya'lı meslektaşlarıma huzurlarınızda teşekkür etmek istiyorum.